Közjegyzőség

Szerző: ROKOLYA Gábor
Affiliáció: közjegyző, MOKK Közjegyzői Intézet
Rovat: Jogtörténet
Rovatszerkesztő: Komáromi László
Lezárás dátuma: 2018.11.08
Idézési javaslat: ROKOLYA Gábor: „Közjegyzőség” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogtörténet rovat, rovatszerkesztő: KOMÁROMI László) http://ijoten.hu/szocikk/kozjegyzoseg (2018). Konkrét szöveghelyre való hivatkozáshoz javasoljuk a szövegbeli bekezdésszámok használatát, pl. [8] vagy [12]–[18].

A Magyar Királyságban az államalapító Szent István király korától kimutatható kezdetek után a XIII. században terjedt el a jogi írásbeliség. Egyre gyakoribbá vált az oklevelek kiállítása, így a közhitelesség (fides publica) iránti igényt több szerv is igyekezett kielégíteni. III. Béla király ugyan megerősítette a királyi kancellária szervezetét, azonban a középkori társadalom igényeit a hiteleshelyek, az ország egész területét lefedő szerzetesi közösségek, a káptalanok és konventek elégítették ki. A hiteleshelyeknek a közhitelesség területén betöltött vezető szerepe mellett működtek a király, az egyházi és a világi személyek kancelláriái, az apostoli (pápai) és a császári kinevezésű közjegyzők, valamint a vármegyei és a városi jegyzők. Tevékenységüket a mohácsi csatáig tudták zavartalanul folytatni, míg utána – az ország három részre szakadása következtében – hanyatlás következett be a működésükben. 1858-ban történt az első kísérlet a polgári közhitelesség szervezetének kiépítésére. A császári és királyi közjegyzőség tevékenysége azonban politikai okokból rövid idő után megszűnt. A kiegyezést követő igazságügyi reform keretében – a francia, a bajor és az osztrák minták tanulmányozása után – készült el és lépett hatályba 1875-ben a királyi közjegyzőkről szóló törvény, amely hetvenöt éven keresztül szabályozta a polgári közjegyzőség működését. Az 1949-ben hatalomra jutott kommunista rendszer államosította és a bírósági szervezetbe integrálta a közjegyzőséget annak érdekében, hogy az igazságszolgáltatás ezen ágát is közvetlen politikai felügyelete alatt tartsa. A rendszerváltás idején, a jogállam visszaállítása érdekében kibontakozott jogi kodifikáció adott lehetőséget a közjegyzői reform véghezvitelére, a ma is működő latin típusú közjegyzőség kiépítésére.

Tartalomjegyzék

1. Az európai közjegyzői intézmény típusai, a magyar közjegyzői szabályozás mintái
1.1. Az olasz középkori városi közjegyzőség szerepe az európai közjegyzői intézmény kialakulásában
1.2. A francia polgári közjegyzőség mint a modern közjegyzői intézmény mintaadó típusa
1.3. A német polgári közjegyzőség történeti fejlődése
1.4. Az osztrák polgári közjegyzőség hatása a közép-európai közjegyzőségekre

2. A magyar közjegyzőség történeti előzményei a középkorban
2.1. A hiteleshelyek
2.2. Apostoli (pápai) és császári közjegyzők

3. A modern magyar közjegyzőség története
3.1. A császári és királyi közjegyzőség (1858–1861)

3.2. A polgári közjegyzőség (1875–1949)
3.3. Az államosított közjegyzőség (1950–1991)
3.4. A közjegyzői reform: a latin típusú közjegyzőség létrejötte (1989–1991)

4. JEGYZETEK

---

1. Az európai közjegyzői intézmény típusai, a magyar közjegyzői szabályozás mintái

1.1. Az olasz középkori városi közjegyzőség szerepe az európai közjegyzői intézmény kialakulásában

[1] A római jogban ismert *notarius* intézménye alapján a közjegyzőség Lombardiából terjedt el egész Olaszországban (->római jog). Liutprand longobárd király olyan törvényt bocsátott ki, amely szabályozta, hogy a közjegyzőnek jogi végzettséggel kell rendelkeznie, továbbá meghatározta a közjegyzői okiratok alaki és tartalmi ismérveit.[1] A *notarius* eredetileg bírósági írnok vagy titkár volt, aki írásba foglalta a bírósági tárgyalások jegyzőkönyveit.

[2] A közjegyzői intézmény a XI. század végére vált függetlenné a bíróságoktól (->bíróság). A XI–XII. század fordulóján a közjegyző az általa kiállított okiratokhoz közhitelességet *(publica fides)* szerzett (->okirat), ami azt jelenti, hogy a közjegyzői okiratok érvényességéhez már nem volt szükség az ügyletnél jelen lévő bíró hitelesítő aláírására. Ezt az olasz városok (komunák) polgárságának vagyoni igényei kényszerítették ki. A városi közjegyzők korporációkba, kollégiumokba tömörültek. A kollégium a közjegyzők érdekvédelmi szervezete volt. Közjegyzői tevékenységet csak a kollégiumi tagság birtokában lehetett ellátni. A közjegyzői kollégiumoknak statútumaik, szabályzataik voltak, amelyek tartalmazták a közjegyzői szakmába való felvételre, az okiratok készítésére és őrzésére, valamint a többi közjegyzővel és az ügyfelekkel való kapcsolatra vonatkozó szabályokat. A közjegyzői kinevezés előtt latin nyelvből és helyesírásból, valamint jogi ismeretekből vizsgát kellett tenni.[2] Voltak, akik a közjegyzői vizsga előtt elvégezték a közjegyzői tanfolyamot, az *Ars Notarialis*t, amelyet nem az egyetemek jogi, hanem a bölcsészeti karán oktattak, mivel a közjegyzői tudományt művészetnek tekintették.

[3] A bolognai egyetemen oktatott *Ars Notarialis* kiemelkedő tanára volt Raineiro da Perugia (1211–1227 között volt professzor), valamint Rolandino Passagieri (kb. 1217 – kb. 1300). Passagieri művei a közjegyzőség elméletéről szóló „Tractatus de Notulis", valamint a „Summa artis notariae". Harmadik, „Flos ultimarum voluntatum" című műve a végrendeletek készítésének szabályait tartalmazta.[3] A közjegyzőség intézménye az olasz városi közjegyzőség mintájára egész Európában Olaszországból terjedt el.

1.2. A francia polgári közjegyzőség mint a modern közjegyzői intézmény mintaadó típusa

[4] A Nagy Francia Polgári Forradalom törvényhozásában az 1791. október 6-ai törvény vezette be a polgári értelemben vett egységes közjegyző fogalmát. A Nemzetgyűlés dekrétuma megszüntette a feudális közjegyzői hivatal örökölhetőségét és adásvételét, valamint a közjegyzők osztályba sorolását. A közjegyzőséget a bíróságoktól, valamint az ügyvédségtől független, országosan egységes, önálló szakmaként szervezték újjá. Az államilag kinevezett közjegyzők közhivatalnoknak minősültek és a *notaires publics* címet viselték. A közjegyzők száma korlátozott volt.[4]

[5] A XI. év ventôse 25. törvénye (1803. március 16.) az első polgári közjegyzői rendtartás. A rendtartás a közjegyzőt független és pártatlan tanácsadóként definiálta, akinek a feladata a szerződések és más jogügyletek közhiteles elkészítése, valamint a peren kívül eljárások lefolytatása. Bevezette a közjegyzői okirati kényszert, valamint a közjegyzői okiratok végrehajthatóságát. A

közjegyzőket az államfő nevezte ki.[5]

[6] A közjegyzők önigazgatási szervezeteként a XII. év nivôse 3. törvény (1803. december 25) létrehozta a közjegyzői kamarákat. Az 1803-as közjegyzői törvény kimondta a ->magánjog területén a polgárok szuverenitását, és rögzítette, hogy az állampolgárok jogügyleteinél az állami hatalomnak csupán biztosító, előzetes védelmi szerepe van (->jogügyletek általában).[6] A francia közjegyzőség jellegzetessége, hogy a közjegyzők önállóan, saját hatáskörben járnak el, így eljárásuk megkezdése nem kívánt sem felhatalmazást, sem pedig megerősítést a bíróságok vagy más hatóságok részéről.

[7] A közjegyzői törvény a francia közjegyzőket három kategóriába sorolta. Az első kategóriába tartozó közjegyzők székhelye Párizs volt, hatáskörük pedig a Párizsi Fő Törvényszék területére terjedt ki. A második kategóriába sorolt közjegyzők a megyékben *(departement)* fejtették ki működésüket és a megyei törvényszékhez kapcsolódott az illetékességük. A harmadik kategóriába tartozó közjegyzők a járásokban *(canton)* dolgoztak és illetékességük a békebíró székhelyéhez kötődött. A közjegyzői állás vagyoni értékű jogot jelentett: örökölhető, illetve átruházható volt.

[8] A törvény a közjegyzői okirati kényszer eseteit tágan értelmezte, a végrendeleteket is kizárólag a közjegyző volt hivatott felvenni (->végrendelet).[7] A francia közjegyzői törvény lett a mintája a XIX. századi európai polgári közjegyzői intézményeknek.

1.3. A német polgári közjegyzőség történeti fejlődése

[9] Németországban a XIX. század elejéig a Miksa császár által 1512-ben kiadott *Reichsnotariatsordnung* (Birodalmi Közjegyzői Rendtartás) szabályozta a közjegyzők viszonyait. A francia polgári közjegyzőség hatására kialakult német közjegyzőségnek több típusa jött létre a polgári korban. Az első típus: a tiszta közjegyzőség *(reines Notariat)*, amelyet Poroszországban, Bajorországban, Elzász-Lotharingiában, Hamburgban és Hessenben vezettek be. Ennek a jogállásnak a sajátossága az volt, hogy a francia közjegyzői intézményt vették át, és a közjegyzők jogosultak voltak okiratok és ténytanúsítások készítésére. A közjegyzőség az ügyvédségtől elkülönült intézmény volt.

[10] A német közjegyzőség második típusa: az ügyvéd-közjegyzőség *(Anwalt-Notariat)*, amely Szászország, Oldenburg, Thüringia, Mecklenburg, Bréma, Lübeck, Braunschweig és Anhalt közjegyzőségére volt jellemző. Az ebbe a típusba tartozó közjegyzők hatásköre szűkebb volt a francia közjegyzőkénél, viszont a közjegyzőség mellett ügyvédi tevékenységet is folytathattak.

[11] A harmadik típus a bírósági közjegyzőség *(Richter-Notariat)* volt Württenberg és Baden területén. Az ide tartozó közjegyzők bírói megbízás alapján és bírói felügyelet alatt végezték a munkájukat. Okiratkészítésen kívül telekkönyvi, végrehajtási, árverési, zárgondnoksági ügyeket is elláttak.[8]

[12] A magyar polgári közjegyzőség fejlődésére a bajor közjegyzői szabályozás gyakorolt döntő hatást. Az 1861. november 10-ei törvénnyel kihirdetett bajor közjegyzői rendtartás a tiszta közjegyzőség intézményét valósította meg, amikor kimondta, hogy a közjegyzői állás független az ügyvédségtől, a két hivatás egy személy által nem gyakorolható (->ügyvédség). A közjegyzőket a király nevezte ki. Hatáskörüket a törvény tágan határozta meg, és bevezette az okirati kényszer fogalmát. Így például az ingatlanátruházási ügyleteket csak közjegyzői okirati formában lehetett megkötni.[9]

[13] A bajor rendtartás több szabályát átvette az osztrák szabályozás, ezért a magyar közjegyzői intézményt mind a közvetlen, mind pedig a közvetett recepció is jellemzi.

1.4. Az osztrák polgári közjegyzőség hatása a közép-európai közjegyzőségekre

[14] A középkori német császári rendtartás hatályát II. József szüntette meg. Az 1781. és 1782. évi császári dekrétumok feljogosították a közjegyzőket a váltóóvások felvételére, valamint a váltó

törvényszék előtti képviseletre.

[15] Ausztriában 1848-ig ügyvéd-közjegyzőség működött. Az 1850. évi közjegyzői rendtartás a tiszta közjegyzői intézmény visszaállítását rendelte el. Az első osztrák közjegyzői rendtartás a francia minta alapján készült. A rendtartás szerint a közjegyzők mint bírósági megbízottak hagyatéki tárgyalásokat is lefolytathattak.

[16] Az 1855. évi közjegyzői rendtartás szerint a közjegyzők hatásköre a bírói megbízásokra, valamint a közjegyzői okiratok felvételére is kiterjedt. Ennek hatályát 1858-ban Magyarországra is kiterjesztették. A közjegyzőket az igazságügy-miniszter nevezte ki. A rendtartás hiányossága volt, hogy nem ismerte a közjegyzői okiratok végrehajthatóságát, valamint hogy a közjegyzők a törvényszéknek voltak alárendelve.[10]

[17] Az osztrák közjegyzői intézményt a mai napig a bajor minta alapján készült 1871. évi osztrák közjegyzői rendtartás szabályozza, mely szerint a közjegyzők hatásköre kiterjed a közjegyzői okiratok felvételére, valamint tanúsítványok kiadására tényekről és jognyilatkozatokról. A rendtartás alapján kizárólagos közjegyzői hatáskörbe tartozott a házassági vagyonjogi szerződések (->házassági vagyonjog), a házastársak közötti ajándékozási szerződések, valamint a vakok közötti jogügyletek megkötése. A közjegyzők hatásköre kiterjedt az okiratok, értéktárgyak megőrzésére, valamint a hagyatéki eljárás lefolytatására (->hagyaték). A közjegyzői kinevezéshez jogi egyetemi végzettség, szakvizsga letétele, valamint négy évi gyakorlati idő volt szükséges. A magyar közjegyzői rendtartás az osztrák szabályozás több elemét is átvette.[11]

2. A magyar közjegyzőség történeti előzményei a középkorban

2.1. A hiteleshelyek

[18] A magyar közhitelesség legfontosabb középkori és kora újkori szervei a hiteleshelyek*(locus authenticus et credibilis)* voltak, amelyek a középkori igazságszolgáltatás keretében a közjegyzői feladatokon kívül hatósági szolgáltatást is teljesítettek. Hiteleshelynek azokat az egyházi testületeket nevezték, amelyek közhitelű oklevél kiállításának jogával, vagyis hiteles pecséttel rendelkeztek. Hiteleshelyek a káptalanok és a konventek voltak. A káptalanok a katolikus egyházban a székesegyházak és a nagyobb templomok kanonoki vagy a szerzetesrendek intéző testületeinek gyűlését jelentették (társas káptalan). A püspöki székhelyen működő káptalan a székeskáptalan címet viselte. A konventek a kolostorok szavazati joggal rendelkező tagjainak gyűlései voltak.

[19] A hiteleshelyek tevékenységének megjelenése a XIII. század elejére, egyes szerzők szerint a XII. század utolsó harmadára tehető.[12] Az *Aranybulla* 1231. évi megújítása tette kötelezővé, hogy a királyi bíráskodás szervei csak a káptalanok és a szerzetesi közösségek tanúsító okleveleit fogadhatták el hiteles perbeli bizonyságként.

[20] A hiteleshelyek kezdetben pecsét használata nélkül adták ki okleveleiket, később azonban elterjedtté vált az autentikus pecsét használata. I. (Nagy) Lajos király az *1351. évi III. törvénycikkben* foglalt kötelezéssel a kisebb konventeket eltiltotta a hiteleshelyi tevékenységtől, és ezt követően csak olyan káptalanok és konventek láthattak el hitelességi tevékenységet, amelyek a király által adományozott pecséttel rendelkeztek.[13]

[21] A hiteleshelyek tevékenységét a következő szabályok betartása jellemezte: minden hiteleshely legalább öt tagból állt; a tagok tevékenységük megkezdése előtt esküt tettek; az okiratok készítése a felek előadása vagy tervezet alapján történt (->okirat); minden jogügyletről szóló okiratot az egész testület előtt felolvastak és az autentikus pecséttel elláttak; legalább két tag aláírta az okiratot; az okiratokat levéltárban őrizték, a felek kérésére arról hiteles kiadványt adtak ki; az okiratban feltüntették a testület összes tagjainak névsorát és egyházi állását is.

[22] A hiteleshelyek illetékessége általában a káptalan vagy a konvent közvetlen környezetére

terjedt ki, azonban a fehérvári, a budai és a boszniai egyházak káptalanjai, valamint a fehérvári keresztes barátok konventjének bizonyságát az ország egész területén el kellett fogadni, mivel Magyarország egész területén és az alávetett részeiben minden végrehajtásban eljárhattak.[14]

[23] Hatáskörükbe az istenítéletek, a birtokügyek (->birtok), a tanúsító levelek, oklevelek kiállítása és a hiteles másolatok elkészítése tartozott. A közhitelű bizonyítások között nagy jelentősége volt a káptalanoknál tartott istenítéleteknek, amelyek Magyarországon kizárólag a tüzes vas próbát jelentették. Az istenítéletek eredményeit a káptalanok *regestrum*ba vezették be, amely bizonyítékul szolgált. A leghíresebb istenítéleteket tartalmazó gyűjtemény a Váradi Regestrum.

[24] A kiküldöttként eljáró hiteleshelyek díjazását az *1298. évi LXXV. törvénycikk* határozta meg.[15] A belső eljárás rendjét a káptalani statutumok (szabályzatok) írták elő. IV. Béla király korától kezdve indult meg az a gyakorlat, hogy a hiteleshely a királytól, a nádortól vagy az országbírótól kapott parancsot vagy utasítást *(mandatum)* a külső hiteleshelyi munka elvégzésére. A teljesített feladatokról hiteleshelyi jelentést állítottak össze, amelyben beszámoltak a kirendelő félnek.

[25] A latin nyelven készült hiteleshelyi okleveleket a hiteleshely levéltárában őrizték. Arra is volt lehetőség, hogy magánszemélyek végrendeleteit vagy más okleveleit, értékeit helyezzék el letétként a hiteleshelyi levéltárban. A középkorban a hiteleshelyi levéltárakat sok pusztítás érte.

[26] A hiteleshelyi okleveleket két példányban állították ki, amelyből egy példányt a felek kaptak meg, míg a második példányt a hiteleshely őrizte. A feleknek kiadott példányok készítésénél a hiteleshelyek a chirographálás módszerét alkalmazták, ami annyit jelentett, hogy a pergamenlapra kétszer leírt oklevélszöveget az abc betűivel elválasztották és az elválasztó résznél az oklevelet kettőbe vágták. Így védekeztek az oklevélhamisítás ellen.[16]

[27] A hiteleshelyek fokozatosan elveszítették egyházi jellegüket, és a XIV. századra már a hiteleshelyi kancellária vezetője, a *notarius* volt a legfontosabb személy. Az újkorban, 1723-ban III. Károly király szabályozta a hiteleshelyek tevékenységét. Az *1723. évi XXIX. törvénycikkben* csökkentették a hiteleshelyek szerepét a bírósági megbízások területén, azonban a magán jogügyletekkel kapcsolatos tevékenységüket a szabályozás érintetlenül hagyta.[17] A törvény előírta, hogy minden hiteleshelynek legalább öt taggal kell rendelkeznie. A hiteleshelyi személyeket és elöljárókat eskü letételére kötelezte. Ugyancsak rögzítette, hogy a hiteleshelyek saját ügyeikben nem állíthatnak ki oklevelet.[18]

[28] Az újkori rendezés ellenére a hiteleshelyek szerepe és tevékenysége a XVIII. század közepétől fokozatosan hanyatlott. Ennek oka részben a vármegyei és a városi hitelességi szervezet kiépítése, valamint az írásbeliség elterjedése volt. Véglegesen a polgári közjegyzőség bevezetése helyezte hatályon kívül a hiteleshelyek intézményét.

2.2. Apostoli (pápai) és császári közjegyzők

[29] Magyarországon csak a XIII. században, alkalmilag jelentek meg közjegyzők, akik nem az országban működtek, így csupán előfutárai voltak a közjegyzőség megjelenésének. Okleveles emlékek szerint 1228-ban IX. Gergely pápa megbízásából érkezett az országba Egyed pápai *subdiaconus*, hogy a Pannonhalmi Apátság tized-ügyeiben intézkedjen. 1229-ben Bartholomaeus de Campania pápai közjegyző a Pannonhalmi Apátság és a Székesfehérvári káptalan egyezségét foglalta közjegyzői okiratba. Ezt követően pápai legátusokkal érkeztek olasz közjegyzők, akik egyházjogi ügyekben állítottak ki oklevelet. 1280-ban Jakab császmai prépost Fülöp pápai követnek írt jelentést a közjegyzői gyakorlat magyarországi hiányáról.[19]

[30] Az Árpád-ház kihalása után az Anjou-dinasztia megjelenésével ez a helyzet gyökeresen megváltozott. A pápa a gyermek I. Károly trónigényének alátámasztására, a diplomáciai tevékenységre Gentilis bíborost küldte Magyarországra. A bíboros kíséretében több pápai közjegyző is érkezett hazánkba. Köztük volt Guilelmus de Sanguineto és Johanes de Pontecurvo pápai

közjegyző, akik tanúsították 1308. november 27-én Pest városában Károly királlyá választását.[20]

[31] A XIV. század második felétől tapasztalható, hogy több közjegyző is tevékenykedett Magyarországon. Elterjedésüket megnehezítette, hogy a közjegyzői okleveleket csak az egyházi hatóságok fogadták el. A közjegyzői kinevezés a pápától vagy a német-római császártól származott. Ugyanakkor sok esetben kisebb világi személyek, palotagrófok, őrgrófok adták a kinevezést. A közjegyzők kinevezésének feltétele az volt, hogy megfelelő nyelvi és jog ismeretekkel rendelkezzenek. 1405-ben Zsigmond király dekrétumot adott ki a közjegyzők működéséről.

[32] A közjegyzői oklevelek legfőbb sajátossága az volt, hogy azokat a közjegyzők kézjegyükkel hitelesítették, mivel pecsétet nem használhattak. A közjegyzői kézjegy leggyakrabban alkalmazott típusa három részből állt: egy alapzat, két párhuzamos álló szár és a fejrész. A közjegyző a nevét vagy nevének kezdőbetűit az alapzatot tartalmazó téglalapokba írta.

[33] Mivel a közjegyzői tevékenység korlátozott volt, több közjegyző is vállalt munkát hiteleshelyi kancelláriában. Közéjük sorolható Zathai János és Magyi János is. Utóbbinak formuláskönyve az egyedüli magyarországi közjegyzői iratmintákat tartalmazó összeállítás a középkorból.[21]

3. A modern magyar közjegyzőség története

3.1. A császári és királyi közjegyzőség (1858–1861)

[34] A *Reichsrat* (Birodalmi Tanács) 1857. évi előterjesztésére I. Ferenc József osztrák császár és magyar király 1858. február 7-én kelt császári pátensével az 1855. évi osztrák közjegyzői rendtartás hatályát a birodalom nem osztrák tartományaira is kiterjesztette.[22] Az így létrehozott közjegyzőség hatáskörébe közokiratok készítése, tanúsítványok kiadása, magánokiratok és peren kívüli beadványok szerkesztése, bírósági végrehajtások teljesítése tartozott. A jogszabály és a mindennapi gyakorlat szerint is a közjegyzők legfontosabb hatásköre a közjegyzői okiratok készítése lett volna, azonban a közjegyzői okirathoz nem kapcsolódott a közvetlen végrehajthatóság jogkövetkezménye. Ennek pótlására a jogszabály bevezette a meghagyásos eljárást, amely lehetővé tette, hogy a kötelezett (adós) a végrehajtási záradékkal ellátott közjegyzői okirat ellen a záradék kézbesítésétől számított tizennégy napon belül ellentmondást terjesszen elő. A kifogással meg nem támadott vagy a bíróság által elbírált kifogás után a záradékolt közjegyzői okiratra lehetett elrendelni a végrehajtást.

[35] A közjegyzők szakmai összefogását, valamint a működésük feletti felügyeletet a közjegyzői kamarák látták el, amit minden törvényszék székhelyén meg kellett alakítani. A kamarák azonban nem jöttek létre, helyettük az illetékes Császári és Királyi Törvényszék mint ideiglenes kamara járt el.

[36] A közjegyzői székhelyek számát az igazságügy-miniszter rendelete határozta meg. Magyarországon 150, a Szerb Vajdaságban és a Temesi Bánságban 30, Horvát- és Tótországban (Szlavóniában) 15, Erdélyben pedig 34 közjegyzői állomáshely volt. A jogszabályban rögzített közjegyzői körzetszámot az egyes közigazgatási kerületekben működő helytartótanácsi osztályok igényei szerint osztották el.[23] A közjegyzők illetékessége annak a megyei törvényszéknek *(Komitatsgericht)* az illetékességéhez kapcsolódott, melynek területére a kinevezésük szólt. Az esetleges közjegyzői kárfelelősség kielégítési alapja a vagyoni biztosíték (kaució) volt. Ennek mértéke attól függően változott, hogy a közjegyzői székhely milyen nagyságú helységbe tartozott.

[37] A közjegyzői kinevezéshez a jogszabály által előírt egyéb kinevezési feltételeken kívül szakvizsga (ügyvédi, bírói vagy közjegyzői) letételére volt szükség. A korabeli szakirodalomban volt olyan nézet is, amely további feltételeket is előírt volna:

> A jegyzőségi hivatás, működés törvényünk által nem tétetvén szabaddá, mint nem

> az ügyvédség sem, annak gyakorlatára csak bizonyos személyek jogosíttatnak fel, kik t.i. arra államilag kineveztetnek és a kiszabott kellékekkel ellátva vannak. E kellékek tekintetéből jegyzőségi rendünknek egyik alapelvéül szolgál az: miszerint a jegyzőségre a tudományos képesség s ezt főleg tanúsító vizsgálattétel elkerülhetetlenül megkívántatik.[24]

[38] A császári és királyi közjegyzők működésének értékeléséhez elemeznünk kell a közjegyzői díjszabásukat is. Díjszabásuk elemei a tiszteletdíj, a távozási illeték, az útiköltség és az írásdíj voltak. A közjegyzői közreműködésért érték szerinti vagy fix díjat lehetett kérni, ugyanakkor az időszerinti díj felszámítási lehetőségét a rendelet nem tartalmazta. A székhely nagysága szerint a teljes díjból a kisebb székhelyeken dolgozó közjegyzők 5–10%-os díjengedményt voltak kötelesek adni.

[39] A jogszabály hiányosságai, a nehézkes szabályozás, a német nyelv nem kellő ismerete és a hivatalvállalás elítélése az abszolutizmus időszakában mind oda hatottak, hogy megfelelő pályázók (jelöltek) hiányában a császári pátens hatálybalépését is szakaszosan el kellett halasztani. A jogszabály a Soproni Országos Főtörvényszék területén 1859. július 1-jén, a Pesti, a Pozsonyi és a Nagyváradi (Debreceni) Országos Főtörvényszék területén pedig 1859. augusztus 1-jén lépett hatályba. Az megállapítható, hogy a rendelettel létesített közjegyzői székhelyeket nem sikerült teljes mértékben betölteni.

[40] A jogi szakirodalom egyértelműen kimutatta a jogszabály, valamint a császári és királyi közjegyzői intézmény működésének hiányosságait.[25] Az abszolutizmus korában a nem a történeti magyar alkotmánynak megfelelően hozott jogszabályok felülvizsgálatára összehívott Országbírói Értekezlet 1861. február 15-ei ülésén döntött a császári és királyi közjegyzőség megszüntetéséről.[26] A megszűnt közjegyzői székhelyek iratait a megyei törvényszékek irattárainak kellett átadni. A közjegyzők ténylegesen 1861 októberében szüntették be tevékenységüket. Erdélyben és Fiumében azonban a polgári közjegyzői intézmény hatálybalépéséig működtek császári és királyi közjegyzők.

3.2. A polgári közjegyzőség (1875–1949)

[41] A megszüntetett császári és királyi közjegyzőség után a hiteleshelyek, valamint a vármegyei és a városi jegyzők a polgári kor közhitelesség iránt támasztott igényeit már nem tudták kielégíteni. Az osztrák-magyar kiegyezést követő gazdasági fejlődés kikényszerítette, hogy a polgári igazságszolgáltatás kiépítése keretében szabályozzák a közjegyzőség intézményét. A korszak vezető jogi folyóirataiban, a Magyar Themisben és a Jogtudományi Közlönyben egymás után jelentek meg a cikkek és az emlékiratok a közjegyzőség intézményének újbóli bevezetése érdekében. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara 1866. június 30-ai ülésén a következő állásfoglalást fogadta el:

> A közjegyzők intézménye majdnem egész Európában fennáll, és ha annak behozatalát makacsul elleneznők, ez csak forgalmi fejlődésünk, és csak azon vélemény rovására történhetnék, mellel a művelt külföld kultúr haladási intézményeink iránt viseltetik, mely velünk való üzleti összeköttetéseit ezekhez alkalmazza.[27]

[42] A polgári igazságszolgáltatás reformját Horváth Boldizsár igazságügy-miniszter indította el. Első lépésként megtörtént ->a közigazgatás és az ->igazságszolgáltatás kettéválasztása, majd a bírósági fórumrendszer kiépítése. A jogi hivatásrendekre vonatkozó kodifikáció következő eleme az ügyvédségről, a királyi közjegyzőkről és a bírósági végrehajtókról szóló törvények kidolgozása volt. A jogi szakirodalomban Degen Gusztáv, pozsonyi jog-akadémiai tanár sürgette az intézmény bevezetését „A közjegyzőség” című, 1866-ban megjelent munkájában. A „közjegyzőség barátinak”

ajánlott mű a peres eljárások elhúzódásának elkerülése, az igazságszolgáltatás hatékonyságának biztosítása, valamint a jogbizonytalanság kiküszöbölése érdekében ajánlotta a már egyszer bevezetett közjegyzőség újbóli meghonosítását a magyar jogrendszerben.

[43] A közjegyzőkről szóló törvény kodifikációjának első lépéseként 1869 januárjában az igazságügyi kormányzat Bogdány Lajos pesti ügyvédet küldte ki francia tanulmányútra a közjegyzői intézmény tanulmányozására. Az út után elkészített Bogdány-féle törvénytervezet teljes egészében a francia közjegyzői törvényen alapult.

[44] A kor fontos igazságügyi tényezői a területi alapon szervezett ügyvédi egyletek voltak. „Az 1860-as évek végétől viszont már sorra jöttek létre az ügyvédek saját elhatározásából testületeik. Pest-Budát (1865) követően helyi-városi, illetve megyei szinten."[28] Az ügyvédek az első és a második jogászgyűlésen nyilvánítottak véleményt a közjegyzői intézmény bevezetéséről. Ezeken egyetértettek a közjegyzői intézmény fontosságával, de a közjegyzői hatáskör kérdéseiben nem foglaltak állást. A Jogtudományi Közlöny 1870-től folytatásokban közölte a Bogdány-féle tervezet szövegét. Az ügyvéd egyletek a közjegyzői kizárólagos hatáskörök (közjegyzői kényszer) miatt egyöntetűen elutasították ezt a koncepciót, amely álláspontot a második jogászgyűlés is megerősített.

[45] A közjegyzői törvény második tervezete, amely a bajor és az osztrák közjegyzői rendtartás alapján készült, Ökröss Bálint minisztériumi osztályfőnökhöz köthető. Az új törvény tervezetét Bittó István igazságügy-miniszter 1873 nyarán terjesztette a Képviselőház elé. A nemzetiségi nyelvhasználat, valamint a közjegyzői hatáskörök vitatott rendelkezései miatt csak a következő évben fogadták el *a királyi közjegyzőkről szóló 1874. évi XXXV. törvénycikket*, amely végül 1875. szeptember 1-jén lépett hatályba.[29] Az igazságügy-miniszter 213 közjegyzői székhelyet létesített, amelyhez csatlakozott *quasi* kamaraként a fiumei közjegyzőség.

[46] A törvény hatálybalépését követő első pár év után kiütköztek a szabályozás hiányosságai: a szűk közjegyzői hatáskör, a hagyatéki eljárás korszerűtlen szabályozása. A közjegyzői kamarák ezért a miniszterhez írt felterjesztésekben és emlékiratokban már korán felvetették, hogy rendezze a törvény hiátusait. 1880-ban törvényben szabályozták a közjegyzői díjakat és csekély hatáskörbővítés is bekövetkezett, azonban látszott, hogy a közjegyzői irodák forgalma a bíróságoktól és a gyámhatóságoktól, tehát az úgynevezett magánmegbízásoktól függ. A miniszter végül 1883-ban terjesztette elő javaslatát a közjegyzői törvény módosítására. Az ügyvédi kar képviselői ellenezték a törvény módosítását, mert úgy vélték, hogy a közjegyzők az ügyvédeknél jobb helyzetüket kívánják tovább javítani.

[47] A közjegyzői törvény novelláját 1886-ban fogadták el. Az új szabályok szerény mértékben bővítették a közjegyzői okirati kényszer eseteit a házastársak és a jegyesek közötti meghatalmazásoknál, az öröklési szerződéseknél, valamint a halál esetére szóló ajándékozásoknál. Ugyanakkor a bajor és az osztrák szabályozástól eltérően a törvény továbbra sem engedélyezte, hogy a közjegyzők magánokiratokat készíthessenek. A közjegyzői ténytanúsítások szabályait egyszerűsítették.

[48] A novella szervezeti kérdésekkel nem foglalkozott, így továbbra is hiányzott a területi kamarákat összefogó csúcsszerv. Ezért felértékelődött a szerepe az 1884-ben létrehozott Magyarországi Királyi Közjegyzők Országos Egyletének. A közjegyzői egylet a közjegyzői reformtörekvések szószólója lett.

[49] 1890-ben indítványozták a közjegyzői törvény ismételt módosítását, a közjegyzői hatáskörbe utalt ügyek számának növelését. A korszak súlyos problémája volt a „törvényes zugírászat", a községi jegyzők okiratszerkesztő tevékenységének széleskörű elterjedése. A közjegyzők helyzetén végül *az örökösödési eljárásról szóló 1894. évi XVI. tc.* segített, amely a hagyatékok tárgyalását a közjegyzők kizárólagos hatáskörébe utalta. Ez azonban azzal járt, hogy új közjegyzői székhelyeket létesítettek a megnövekedett feladatok ellátására.

[50] A magyar közjegyzőség a XX. század elején új eszközökkel próbálta javítani a helyzetét. Ezek a változások Charmant Oszkár fiumei királyi közjegyző személyéhez kötődtek. 1895-ben jelent meg Charmant szerkesztésében „Folyóirat a perenkívüli törvénykezés és a közjegyzői gyakorlat számára" címmel a közjegyzőség első szakmai folyóirata.

[51] 1900-ban ünnepelte a magyar közjegyzőség az intézmény fennállásának 25. évfordulóját. A jubileum adott alkalmat arra, hogy Rupp Zsigmond és Charmant Oszkár megszervezze az első közjegyzői kongresszust, amelynek tárgya a peres és a perenkívüli eljárások szétválasztása, a perenkívüli eljárások lefolytatásának közjegyzői hatáskörbe adása, a telekkönyvi reform és általában a közhitelesség erősítése volt. A problémák hasonlóságát jelzi, hogy ugyanekkor zajlott a Monarchia másik tagállamában, Ausztriában az osztrák közjegyzők küldöttgyűlése.[30] A kongresszus határozataiból egy feliratot szerkesztettek a miniszternek, azonban az igazságügyi kormányzat az abban megfogalmazott elveket nem ültette át a gyakorlatba.

[52] A királyi közjegyzők második országos kongresszusát 1904. április 20-án tartották, témája a községi jegyzők magánmunkálatai elleni harc volt. A jegyzők okiratszerkesztő tevékenysége sértette az ügyvédek és a közjegyzők érdekeit is. Ennek ellenére nem sikerült eredményt elérni a kormányzatnál a szabályozás megváltoztatása érdekében. A kongresszuson Blum Béla közjegyző egy kompromisszumos határozattervezetet készített elő, amely csak bizonyos ügylettípusok, így például az ajándékozási szerződés, az ingatlant érintő adásvétel, végrendelet tétele esetén tette volna kötelezővé az ügyvédi és/vagy a közjegyzői közreműködést. Plósz Sándor igazságügy-miniszter ugyan ígéretet tett a helyzet megváltoztatására, ugyanakkor kijelentette, hogy „a mi viszonyaink között a közönséget nem lehet elzárni attól, hogy a jegyzőkhöz forduljon, különösen apróbb ügyekben, azonban én magam is amellett vagyok, hogy ez ne fajuljon el."[31]

[53] A századforduló másik problémája a minisztérium által folytatott, a közjegyzőhelyettesekre nézve hátrányos kinevezési gyakorlat volt. Több esetben – politikai érdemek alapján – volt főispánokat, polgármestereket és országgyűlési képviselőket neveztek ki közjegyzőnek. Ez a körülmény valójában a teljes közjegyzői kar érdekeit sértette, mert előmenetel hiányában egyre nehezebb volt közjegyzőhelyetteseket alkalmazni a közjegyzői irodákban. A helyettesek ezért, egzisztenciájuk javítása érdekében, összehívták első országos közjegyzői kongresszusukat, amelyet 1895. november 2-án, Budapesten tartottak meg. A kongresszus résztvevőinek legfőbb követelése az volt, hogy a közjegyzői rendtartást akként változtassák meg, hogy a jogszabály egységesen hároméves közjegyzői irodában töltött gyakorlatot írjon elő a kinevezés feltételéül. Követelésük nem teljesült, mégis ez a kongresszus vezetett ahhoz, hogy 1907. december 15-én megalakították a Magyarországi Királyi Közjegyzőhelyettesek Országos Egyesületét.

[54] A századfordulóra kiéleződtek az ügyvédi és a közjegyzői hivatás közötti ellentétek. Az ügyvédek létszáma oly mértékben felduzzadt, hogy az ügyvédi kar egy részének proletarizálódása szükségessé tette a megoldás keresését. „Az ügyvédi létszám folyamatos emelkedése miatt a kar tagjai az ügyvédi túlszaporodásban látták minden gondok okozóját. Több ügyvéd volt, mint amennyire a kortársak szerint szükség lett volna."[32] Az ügyvédi kar 1907-ben olyan határozatot fogadott el, amely bevezette volna az ügyvéd-közjegyzőség intézményét, fokozatosan felváltva a hatályos szabályozás szerinti közjegyzői hivatásrendet.

[55] 1911-ben jogászkongresszust hívtak össze, amelynek egyik kiemelt témája az ügyvéd-közjegyzőség intézményében történő állásfoglalás volt. Ugyanerre az időpontra hívták össze a harmadik országos közjegyzői kongresszust is. Charmant Oszkár a jogászkongresszuson tartott sikeres előadói beszédével elhárította a közjegyzőséget fenyegető veszélyt. A közjegyzői kongresszuson pedig Szécsi Ferenc mutatta ki, hogy az ügyvédség csak létszámproblémája levezető csatornájának szánja az ügyvéd-közjegyzőség intézményét. A két kar közötti vita tanulsága az volt, hogy az igazságügyben felmerült problémákat csak a jogi hivatásrendek együttműködésével lehet megoldani.

[56] Az első világháború lezárását követően az ország területének megszállása és az utódállamok

részére történt területi átcsatolások a többi köztisztviselőhöz hasonlóan a magyar közjegyzőket is hátrányosan érintették.

> A megszállók a magyar adminisztráció felszámolásával igyekeztek kész helyzetet teremteni a terület végleges elcsatolása érdekében. Az új hatalom általában fenntartotta a magyar jogszabályok hatályát, de a személyzetet még a békeszerződés előtt hűségeskü letételére hívta fel: ahhoz, továbbá az új hivatalos nyelv megtanulásához kötve az alkalmazásukat.[33]

[57] Az adott államnemzethez tartozó nemzetiségű közjegyzők maradtak állásban, míg egy további kisebb rész ügyvédként helyezkedett el. A közjegyzők döntő többsége viszont a Magyarországra történő repatriálás mellett döntött.

[58] A probléma nagyságát jelzi, hogy a békeszerződés után Magyarországon csak 139 közjegyzői székhely maradt meg, míg 190 székhely az utódállamok területére került. A tíz közjegyzői kamarából a pozsonyi, a kassai, a kolozsvári, az aradi, a temesvári kamarák, valamint a fiumei közjegyzők elszakadtak Magyarország területétől. Az igazságügyi kormányzat kiemelt feladatként kezelte a menekült közjegyzők elhelyezését, amelynek megoldása érdekében több új székhelyet is létesítettek.

[59] A politikai konszolidációval egyidőben a közjegyzőség mozgalmai is felerősödtek. 1922. november 26-án tartották meg a magyar közjegyzőség negyedik, egyben utolsó kongresszusát, amelynek témái a közjegyzőség helyzetének javítására irányultak. Célul tűzték ki a közjegyzői törvény átfogó módosítását, valamint a közjegyzői okirati kényszer eseteinek bővítését. Hasonlóan a korábbi, a minisztériumhoz címzett feliratokhoz, ezek a követelések sem teljesültek.

[60] A korszak szimbolikus lezárása volt a közjegyzői intézmény ötvenedik évfordulóján tartott ünnepség. Az ünnepségen tartott beszédében a kor közjegyzői teoretikusa, Holitscher Szigfrid már másképp képzelte el a közjegyzői intézmény fejlesztését.

> Nem arra van szükség, hogy a közjegyzőség a közjegyzői kényszer eseteinek kibővítésével ellenszenvessé tegye magát, hanem azoknak az akadályoknak a lebontására, amik a német típusú fejlődéstől eltérően a közjegyzőség elterjedését akadályozzák.[34]

[61] A közjegyzőség két világháború közötti történetének meghatározó alakja Fekete László volt, aki 1927-ben sikerrel indította el újra a közjegyzőség szakmai folyóiratát, a Királyi Közjegyzők Közlönyét. A lap adott fórumot a közjegyzőség reformtörekvéseinek.

[62] A közjegyzői egylet is újrakezdte tevékenységét, amely az országos kongresszusok helyett évenkénti vándorgyűlések megtartásával fogta össze a közjegyzői kar tagjait. A közjegyzői törvény nagy szervezeti hiátusát, az országos közjegyzői kamara pótlását pedig úgy oldották meg, hogy 1928-ban létrehozták a kamaraközi választmányt. A választmány – nem érintve a területi kamarák hatásköreit – egy konzultatív szervezet volt, amely megvitatta a közjegyzőséget érintő elvi kérdéseket, és ezt követően ajánlásokat, egységes álláspontot dolgozott ki. Miután informális szervezet volt, így üléseit szükség szerint tartotta. A kamaraközi választmányi üléseken az örökösödési eljárás, valamint a közjegyzői törvény reformját és a közjegyzői nyugdíjintézet felállítását kívánták elérni.

[63] Az *1930. évi IV. tc.* létrehozta a királyi közjegyzők és helyettesek nyugdíjintézetét, amelynek a közjegyzői kar minden tagja a jogszabály erejénél fogva tagja volt. A nyugdíjintézet a közjegyzők kötelező befizetéseiből vagyont gyűjtött, bérházat vásárolt, azonban a második világháborút követő államosítások miatt az intézet minden vagyonát elvették, így a közjegyzők több évtizedes

befizetéseik ellenére ellátás nélkül maradtak.

[64] Az 1930-as évek elejére kialakult az a nézet, hogy nem egy közjegyzői novellára, hanem teljesen új közjegyzői törvényre lenne szükség. A közjegyzői hatáskörök bővítési területén a közjegyzői ténytanúsításokat találták meg lehetőségként. 1936-ban Lázár Ferenc kapott megbízást az új törvényjavaslat kidolgozására. Két évvel később elkészült Fekete László, Krenner Zoltán és Lázár Ferenc közös tervezete, amely erősítette volna a közjegyzők közhatalmi állását.[35] Fekete László a hatáskörök kibővítését képviselte és a közjegyzői kinevezéseknél a helyettesek védelmét tartotta elsődleges kari érdeknek. Krenner Zoltán ugyanakkor a mielőbbi kodifikációt szorgalmazta, mert úgy vélte, hogy ennek megvalósításával lehet új hatásköröket szerezni. 1937-ben új ügyvédi rendtartást fogadtak el, amit ezúttal nem követett egy új közjegyzői rendtartás elfogadása.

[65] Az örökösödési eljárás reformja kiemelkedő jelentőségű volt a közjegyzők számára. A vidéki közjegyzői irodák forgalmának döntő részét a hagyatéki ügyek intézése tette ki (->hagyaték). 1927-ben a törvényhozás elfogadta az örökösödési eljárás novelláját, ami azonban nem elégítette ki a közjegyzők igényeit, ugyanis nagy adminisztrációs terhet hárított át rájuk. Az örökösödési eljárás további gyorsítását és fejlesztését Kovaliczky Elek közjegyző vetette fel tanulmányában, aki több eljárási szabályt is egyszerűsített volna a kodifikációs cél elérése érdekében. A témában a legátfogóbb koncepciót Holitscher Szigfrid dolgozta ki, aki a hagyatéki eljárás lefolytatását és a hagyaték átadását is teljes egészében közjegyzői hatáskörbe kívánta adni.[36] Az igazságügyi kormányzat azonban ebben a tárgykörben sem dolgozott ki újabb tervezetet.

[66] Az igazságügyi kormányzat 1927-ben – az ügyvédek és a közjegyzők helyzetét erősítendő – egy törvényjavaslatot dolgozott ki az okirati kényszerről, amely kiemelt jelentőségű volt mind a közjegyzők, mind pedig az ügyvédek számára. Ebben közjegyzői vagy ügyvédi közreműködést (kényszert) írtak volna elő a következő ügyletekre: ingatlan adásvételi ügyletek, ingatlant terhelő jogok alapítása, vagyont érintő átruházások és haszonélvezettel történő terhelések, ötven kataszteri hold feletti mezőgazdasági ingatlanra haszonélvezeti szerződés kötése, ajándékozási szerződés kötése, élők közötti alapítvány létesítése, ingó dolgok tulajdonjog-fenntartásos adásvétele, tartási és életjáradéki szerződések, vagyonközösség megszüntetése, munkaszerződések bánatpénzzel történő biztosítása, kezesség kikötése és kötbér vállalása.

[67] A tervezet kizárólagos közjegyzői (közokirati) kényszert írt elő a házastársak és a jegyesek egymás közötti jogügyleteire, a házassági szerződésükre, az ajándékozási szerződésükre, az általános meghatalmazásokra, valamint az olyan meghatalmazásokra, amelyek váltókötelezettség vállalásához vagy írásbeli alakhoz voltak kötve.[37] Lehetőséget adott arra, hogy a közjegyzők magánokiratokat is készítsenek. Ezzel a szabályozás közelített volna az osztrák közjegyzői rendtartáshoz.

[68] A közjegyzői kamarák azonban a magánokirati kört csak arra az esetre kívánták korlátozni, ha a felek jelenléte vagy a meghatalmazás hiánya miatt közokiratot nem tudtak volna felvenni. A beérkezett észrevételek alapján a minisztérium új tervezetet készített. Az ügyvédi kar ezt is sérelmezte, mert Teller Miksa budapesti ügyvéd szerint a közokirati kényszert „mérhetetlenül kiterjesztette" volna. A téma kiemelt fontosságát jelezte, hogy az 1929. évi közjegyzői vándorgyűlés is az okirati kényszerről szóló jogszabály kérdéseivel foglalkozott. Később az Országos Ügyvédszövetség VI. országos értekezlete is javasolta, hogy a törvényhozás fogadja el a jogszabályt.

[69] A két igazságügyi hivatásrend hajlott a megegyezésre. A közjegyzők elvetették volna magánokirat-készítési jogosítványukat, hogy közösen léphessenek fel a községi jegyzőkkel szemben.[38] Az igazságügyi kormányzat végül nem terjesztette elő elfogadásra a jogszabálytervezetet. Ugyanakkor látszott, hogy az ügyvédi kar nem hajlandó arra, hogy a közjegyzőséget támogassa a közös „ellenség", a községi jegyzők ellen, ha a két kar közötti *status quo* megváltozna. A községi jegyzők magántevékenysége a két világháború között változatlanul tovább folytatódott, díjaikat a belügyminiszter még 1943-ban is újraszabályozta. Az 1920-as évek elején az ügyvédek fel kívánták eleveníteni az ügyvéd-közjegyzőség elméletét, azonban a támadások az 1930-

as években már elhalkultak. Látszott, hogy a közjegyzőséget jellemző megelőző jogvédelem és az ügyvédi működés fő princípiuma, a megsértett magánérdek védelme és képviselete egy hivatás keretében nem egyesíthető.

[70] A második világháború alatti magyar területi változások a közjegyzőség szervezetét is érintették. Újból létrehozták a Kassai és a Kolozsvári Királyi Közjegyzői Kamarát, míg a többi területi változással érintett közjegyzői székhelyet a korábbi öt területi közjegyzői kamara illetékességi körébe utalták. A háború végén Erdélyből, a Felvidékről és a Délvidékről ismét menekült közjegyzők érkeztek Budapestre, akiknek az elhelyezése nagy terhet rótt az igazságügyi kormányzatra.

[71] 1944-től a szovjet csapatok által elfoglalt területeken újjászervezték a vidéki közjegyzői kamarákat. A kamarák élére olyan új elnököket választottak, akik a Horthy-rendszerben nem töltöttek be kamarai tisztséget. A Budapesti Közjegyzői Kamara újjászervezése helyett 1946-ig egy – kommunista befolyás alatt álló – háromtagú intézőbizottság gyakorolta a kamara elnökségének hatáskörét.

[72] 1945-ben a közjegyzőknek – hasonlóan a többi köztisztviselőhöz – egy igazolóbizottsági eljárás keretében kellett számot adniuk a háború előtt és alatt elkövetett cselekményeikről. Az igazolóbizottsági eljárás eredményétől függően vagy igazoltnak nyilvánították a közjegyzőt, vagy pedig feddésre, áthelyezésre és az állásától megfosztásra ítélhették. Akit állásától megfosztottak, az többé nemcsak közjegyző, hanem köztisztviselő sem lehetett. Az a közjegyző, akivel szemben legalább feddés büntetést szabtak ki, semmilyen kamarai tisztségre nem volt választható.[39] Az igazságügyi kormányzat jogszabályi felhatalmazást kapott arra, hogy azt a közjegyzőt, aki 1944. október 15. után eredeti székhelyéről önként vagy a Szálasi-kormány utasítására a Duna-Ipoly vonalától nyugatra távozott, a közjegyzőségtől elmozdítsa. A jogszabályt később úgy módosították, hogy azt a közjegyzőt is el lehetett mozdítani az állásából, aki 1944. augusztus 15. és október 15. között az eredeti székhelyét elhagyta. A jogszabály alkalmazása alól az egyetlen kivétel az volt, ha a közjegyző katonaként vagy munkaszolgálatosként távozott a jogszabály által meghatározott területre.

[73] Átmeneti időre módosultak a közjegyzői kinevezés feltételei. 1946. december 31-éig az a személy is kinevezhető volt közjegyzővé, aki a törvényben előírt egyéb feltételeket teljesítette ugyan, de nem volt tagja egyetlen ügyvédi kamarának sem négy éven keresztül, az ügyvédi képesítést még 1941. december 31. előtt megszerezte és az ügyvédi névjegyzékből kizárólag a zsidókra vonatkozó hátrányos megkülönböztetéseket tartalmazó jogszabályok alapján nem vették fel vagy az ügyvédi névjegyzékből ennek alapján törölték.[40]

[74] 1948-ban a miniszter törvényi felhatalmazást kapott arra, hogy bármelyik közjegyzőt elmozdítsa állásából. Az elmozdítást előzetesen az illetékes közjegyzői kamara véleményezte, de a miniszternek ezt a véleményt nem volt kötelező figyelembe vennie a döntésnél.

[75] A közjegyzői kar is törekedett arra, hogy a polgári közjegyzői intézményt átalakítsa a népi demokratikus társadalom vélt követelményeinek megfelelően. Ezért tanulmányozták a Szovjetunió közjegyzői intézményét.[41] A Gazdasági Főtanács 1948. február 26-ai ülésén alternatívaként még a közjegyzői intézmény megszüntetésének kérdése is felmerült. Az igazságügy-miniszter jelentése alapján azonban ezt a lehetőséget elvetették. A kormány a közjegyzői intézmény államosítása mellett döntött, amikor rendeletével a közjegyzői állásokat állami közszolgálati állásokká alakította át. Így a szakmai önkormányzatot képviselő közjegyzői kamarákat a jogszabály megszüntette. 1949. december 31-én a polgári közjegyzőség intézménye megszűnt, a szolgálatot teljesítő közjegyzőknek pedig csak csekély hányadát vették át állami szolgálatba.

3.3. Az államosított közjegyzőség (1950–1991)

[76] Az állami közjegyzői szervezet kiépítése nem zajlott zökkenőmentesen. Az állami közjegyzői intézmény működésének első éveiben állandósult a létszámhiány, egyes állásokat csak nehezen

vagy csak átmeneti jelleggel sikerült betölteni. Ehhez hozzájárult az is, hogy az igazságügyi kormányzat szempontjából fontosabbnak ítélt bírói állásokat közjegyzők kinevezésével töltötték be.

[77] Az átmeneti időszakban is a polgári kor már régen idejétmúlt közjegyzői rendtartását alkalmazták. Először a *polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény* végrehajtási rendelete szabályozta az egyes közjegyzői hatáskörbe tartozó eljárásokat. A közjegyzők részére biztosított hatáskör teljes egészében megegyezett a mintául vett szovjet állami közjegyzői szabályozással.[42] Mivel ez a jogszabály a magyar politikai-társadalmi viszonyoknak nem felelt meg, ezért már két év múlva újraszabályozták a közjegyzői rendtartást.

[78] *Az állami közjegyzőkről és a közjegyzői hatáskörbe tartozó eljárásokról szóló 50/1954. számú igazságügy-miniszteri utasítás*, mint a témában a második szocialista közjegyzői rendtartás már szélesebb bázisra támaszkodott, a szovjet szabályozáson kívül figyelembe vette a csehszlovák és a bolgár népi demokratikus közjegyzői rendtartásokat.[43] A rendtartás ügyviteli előírásokat nem tartalmazott, mivel a közjegyzőkre is a bíróságok ügyviteli szabályai (BÜSZ) vonatkoztak. A jogszabály a közjegyzők kinevezését és működésük ellenőrzését az igazságügy-miniszter hatáskörébe utalta. A rendelet enyhített a képesítési előírásokon azzal, hogy szakmai kinevezési feltételként „jogi képesítést" írt elő. Ezzel lehetővé tette azon „jogászok" kinevezését, akik az egyéves Bírói és Államügyészi Akadémiát végezték el. A rendelet bővítette a közjegyzői hatásköröket, amire az állami közjegyzők nem készültek fel.

[79] A közjegyzők kiemelt feladata a szocialista törvényesség betartása volt, amit a közjegyzők éves szakmai ellenőrzésénél is vizsgáltak. Az állami közjegyzők legfontosabb hatásköre a hagyatéki eljárások lefolytatása és a ->hagyaték átadása volt. Az igazságügy-miniszter 1950 végén rendeletben módosította az örökösödési eljárás szabályait. A jogszabály kötelezően előírta a hagyatéki leltár felvételét. A polgári perrendtartás végrehajtási rendelete a hagyaték átadását teljes mértékben közjegyzői hatáskörbe utalta. A részletes szabályozás 1953. január1-jén lépett hatályba.[44] A közjegyzői rendtartáshoz hasonlóan két év elteltével itt is új szabályozás készült. A hagyatéki eljárásról rendelkező új jogszabály a szovjet mintát követve a közjegyző hatáskörébe utalta a hagyatéki vagyon leltározását. További fontos szabálya volt az eljárásnak, hogy a közjegyző kötelessége volt a hagyatéki tárgyalás helyszínen történő megtartása, ha a tárgyalás megtartásának törvényes előfeltételei a leltár felvételekor már fennálltak.

[80] A korabeli jogi szakirodalom a hagyatéki eljárás második szocialista szabályozását a szocialista jogalkotás kiemelt példájának tartotta.[45] Ennek ellenére korán kiütköztek a jogszabály hibái. A polgári perrendtartás kodifikációja keretében az igazságügy-miniszter felhatalmazást kapott arra, hogy megalkossa a hagyatéki eljárás új szabályait. A hagyatéki eljárás harmadik szocialista szabályozása többszöri módosítást követően a rendszerváltás után is megmaradt, alkalmazása csak a 2011. január 1. után indult hagyatéki ügyekben szűnt meg.[46]

[81] Az állami közjegyzői intézmény szakmai színvonalát önmagában a jogi szabályozás változása nem erősíthette. A bíróságokon követett gyakorlat, amely szerint a közjegyzőket bírói munkára is beosztották, szintén az intézmény stabilitása ellen hatott. Ezért az igazságügyi kormányzat részben szervezeti, részben pedig szakmai változtatásokkal igyekezett elérni a közjegyzők szakmai színvonalának emelését. 1955-ben – a bírákhoz hasonlóan – a minisztérium a közjegyzők részére is előírta a szakmai értekezletek megtartását. A közjegyzői szakmai értekezleteket az egy megyében működő közjegyzők részére tartották a minisztérium által kidolgozott oktatási tematika szerint. Az első szakmai értekezlet tárgyát a hagyatéki eljárás vitás kérdései képezték. 1956-ban az igazságügyi kormányzat létrehozta a Budapesti Állami Közjegyzők Irodáját (BÁKI), amely a budapesti közjegyzők szervezeti egységesítését célozta meg.[47]

[82] Az 1956-os forradalom eseményeiben több állami közjegyző is szerepet vállalt. Az 1956-os forradalmat követő megtorlások, elbocsátások és önkéntes távozások alapvetően megváltoztatták az igazságszolgáltatás szervezetét és ennek keretében az állami közjegyzők számát és összetételét. A kialakult helyzetet tovább árnyalta az is, hogy több, az igazságügyi szervezetben maradó bíró nem

akart részt venni a levert forradalmat követő büntető ítélkezésben, ezért inkább – bírói tisztségéről lemondva – közjegyzői kinevezést kért.[48] A közjegyzők esetében azonban a hiányzó szakemberek pótlása elsősorban a jogásznők bevonásával történt. Az első közjegyzőnőket 1957-ben nevezték ki. Ebben az évben 46 új közjegyzőt neveztek ki, ennek ellenére még mindig 12 közjegyzői állás maradt betöltetlenül.[49] Az igazságügyi szervezet konszolidációja csak a megtorlás végével, 1962 után következett be.

[83] 1961-ben az állami közjegyzők igazságügyi költségvetésben engedélyezett létszáma 192 volt. A minisztérium azonban úgy ítélte meg, hogy csökkent a közjegyzők munkaterhe, ezért elvettek a közjegyzőktől 22 állást annak érdekében, hogy bírói állásokká alakítsák át. Ezért az 1960-as évek közepén a közjegyzők létszáma 166 volt.

[84] Az állami közjegyzők hatáskörei között a legnagyobb súllyal a hagyatéki ügyek tárgyalása szerepelt. A hatvanas évek elejétől fokozatosan emelkedett a lakosság életszínvonala, ami növelte a közjegyzők munkaterheit, mivel az életszínvonal emelkedésének hatása a hagyatéki ügyek számának emelkedésében jelentkezett.[50] Amíg az 1961. évben 64 404, addig 1966-ban már 82 900 hagyatéki ügy érkezett az állami közjegyzőkhöz.

[85] A közjegyzői tevékenységi kör fontos részét képezte a közjegyzői okiratok elkészítése. Ezek országos száma évi 13 000 körül alakult. Ez egy relatív alacsony szám volt, amit több tényező eredményezett. Egyrészt a bírósági vezetés nem értékelte és nem ösztönözte a közjegyzők okiratszerkesztő munkáját, másrészt a közjegyzők sem rendelkeztek annyi szabad munkaidővel, ami lehetőséget adott volna közjegyzői okiratok készítésére. Így jószerével csak azokban az esetekben készítettek okiratokat, amikor a jogszabály kötelezően előírta a közjegyzői okirati forma alkalmazását.

[86] A hagyatéki ügyek tárgyalása mellett a legnagyobb munkaterhet a végrehajtási ügyek jelentették. Ezek éves száma elérte a 90 000 darabot. Ugyanakkor a különböző hitelesítési ügyek száma évi 50 000 körül alakult. Ezt részben az okozta, hogy az államosított népgazdaság és a szövetkezeti szféra gazdálkodó szervezetei részére sem kellett kiállítani névaláírásokat. Ebben az időszakban zömmel a külkereskedelmi vállalatok tevékenysége, valamint a nemzetközi iparjogvédelmi ügyek intézése során volt szükség hiteles másolatokra és névaláírás hitelesítésére.[51]

[87] A közjegyzők munkaterheit, az esetleges hátralék keletkezését hátrányosan befolyásolta, hogy a bíróság vezetői a legtöbb közjegyzőt panasznapok tartására, valamint a megkeresések alapján a tanúkihallgatások foganatosítására kötelezték. A közjegyzők feletti felügyeleti jogot megosztottan a járásbírósági és a megyei bírósági elnökök, valamint a minisztérium gyakorolta. A járásbírósági és a megyei bírósági elnökök részéről e jog gyakorlása gyakran formális volt, mivel a közjegyzői tevékenységet a bíróság szempontjából ugyanúgy másodlagosnak minősítették, mint a telekkönyvi bírák és a bírósági végrehajtók munkáját. A legnagyobb gond azonban a közjegyzői kinevezéseknél érvényesülő kontraszelekció volt. Mivel a közjegyzői tevékenység presztízse elég alacsony volt, nagyon sokszor – alkalmas pályázók hiányában – igazságügyi gyakorlattal nem rendelkező jogászokat kellett kineveznie a miniszternek. Ha pedig bírósági fogalmazót neveztek ki közjegyzőnek, úgy az már rövid idő elteltével, a szakvizsga letétele után bírói állásra pályázott.

[88] A minisztérium egy, a közjegyzőkről készült jelentés alapján tájékoztatót állított össze, amelyben a közjegyzőkről szóló helyzetjelentés mellett a szükséges intézkedések megtételére is javaslatot tett. Ennek a legfontosabb előírása volt, hogy a közjegyzőket elsősorban a gyakorlatot szerzett bírósági fogalmazók, titkárok köréből lehetett kinevezni.[52] A minisztérium Személyzeti Főosztálya a miniszterhelyettesi értekezlet részére jelentést készített a bírósági dolgozók utánpótlásának kérdéseiről, a korabeli fogalommal a „kádermunka tervszerűségéről." A jelentés a közjegyzőkre vonatkozóan leszögezte: „Fokozza gondjainkat a bíróságokon elterjedt az a helytelen nézet is, hogy »aki nem jó bírónak, az jó lesz közjegyzőnek«."[53] A közjegyzők helyzetének első értékelése után vezették be a közjegyzői okirati forgalom növelése érdekében az okirati prémium

intézményét, amely szerény lehetőséget adott a közjegyzők anyagi helyzetének javítására.

[89] 1973-ban az egységes ingatlannyilvántartási rendszer létrejöttével a bíróságokon megszűnt a telekkönyv vezetése. A földhivataloknak lehetőségük nyílt arra, hogy az elmaradt hagyatéki eljárások lefolytatását kezdeményezzék, annak érdekében, hogy rendezzék a nyilvánkönyvi állapotokat. Ez azzal a következménnyel járt, hogy hirtelen megnőttek a hagyatéki ügyszámok, nőtt a közjegyzők megterhelése. Az 1968-ban bevezetett új gazdasági mechanizmus, valamint a termelőszövetkezeti parasztság részére biztosított háztáji gazdaság életszínvonalat növelő hatása szintén jelentkezett a közjegyzői ügyforgalomban is. *A bírósági végrehajtásról szóló 1979. évi 18. számú törvényerejű rendelet* (Vht.) alapján pedig a közjegyzők végrehajtási záradékkal látták el az okiratok egy bizonyos körét, amivel a bíróságok munkáját tehermentesítették. Ez azonban Budapesten tizenegy új állás létesítéséhez vezetett, mert a Budapesti Közlekedési Vállalat végrehajtási ügyeit másként nem lehetett volna elintézni.

[90] A minisztérium a *103/1974. (IK 5.) számú utasítással* vezette be a közjegyzői okiratok premizálását. A kezdeti pozitív változás után azonban az okirati prémium már nem növelte a közjegyzői okiratok számát.[54]

[91] A közjegyzői státusszal kapcsolatos megoldatlan problémákat jelzi, hogy 1978-ban a minisztérium 171 közjegyzői állást hozott létre, azonban ebből csak 147-et sikerült betölteni. A helyzetet csak úgy tudták orvosolni, hogy több nyugdíjas közjegyzőt határozott időre ismételten kineveztek közjegyzőnek. Ekkor már a közjegyzői állások 68,6%-át nők töltötték be. Ez a gyakorlatban száztíz közjegyzőnő alkalmazását jelentette. A pálya elnőiesedését jelezte, hogy 1973–1978 között 70 közjegyzőnő mellett csupán 17 férfit neveztek ki közjegyzőnek. Ráadásul továbbra is megmaradt a közjegyzői pálya átmeneti jellege, mert sok közjegyzőt a szakvizsga letétele után a bíróhiány enyhítésére bírónak választottak meg.

[92] A minisztérium a vázolt problémák megoldására úgy döntött, hogy a közjegyzői bértételek határait azonos szintre kell emelni a bírák jövedelmével. A jelentés szerkesztői másik alternatívaként az intézmény megszüntetését javasolták oly módon, hogy a közjegyzői hatáskörbe utalt feladatokat bírák látták volna el. Ezt a kellően át nem gondolt javaslatot azután az 1979. április 26-ai miniszteri értekezleten elutasították. Markója Imre igazságügy-miniszter kijelentette, hogy tovább kell fejleszteni a közjegyzői intézményt.[55]

[93] 1982. március 25-ei dátummal kidolgozták a közjegyzőkre vonatkozó szabályozás harmadik tervezetét, amit további véleményezésre megküldtek azon szerveknek, melyeknek a korabeli szabályozás szerint kézbesíteni kellett. A rendelet 1984. április 1-jén lépett hatályba.[56] Az utolsó szocialista közjegyzői rendtartás az eredeti szovjet mintától már nagymértékben eltávolodott, és figyelembe vette a magyar sajátosságokat, mégis az államosított közjegyzőség keretein belül maradva próbálta konzerválni a közjegyzőség helyzetét, miközben a szocialista társadalom gazdasági rendszerében egyre inkább utat törtek a másodlagos gazdasági rendszer elemei (háztáji gazdaság, vállalati gazdasági munkaközösségek). Ugyanakkor nem tudta feloldani, hogy a közjegyző szerepe másodlagos volt az igazságszolgáltatás rendszerében. Ennek megoldására csak az 1987-ben meginduló közjegyzői reform keretében került sor.

3.4. A közjegyzői reform: a latin típusú közjegyzőség létrejötte (1989–1991)

[94] 1987. április 1-jétől az Igazságügyi Minisztérium Bírósági Főosztályára helyezték át Bókai Judit közjegyzőt, a BÁKI vezetőhelyettesét, azzal a céllal, hogy megújítsa a közjegyzőkre vonatkozó szabályozást. A minisztérium első intézkedésként – a lefolytatott vizsgálatok hatására – a megyei vezető közjegyző intézményének bevezetését szorgalmazta.[57] Először csak nyolc megyei bíróság élt a lehetőséggel, majd 1989 végére országosan teljes körűvé vált a megyei vezető közjegyzők megbízása.

[95] A minisztérium 1989. június 20-ára hívta össze az első központi (országos) vezető közjegyzői

értekezletet. A tanácskozás célja az volt, hogy meghatározzák a vezető közjegyzők feladatait (hatáskörét), valamint megvitassák a közjegyzői szervezet korszerűsítésével kapcsolatos javaslatokat. A vezető közjegyzők értekezlete a vezető közjegyzők feladatát elsősorban az érdekvédelem ellátásában jelölte meg. Ez a közjegyzők erkölcsi és anyagi megbecsülésére egyaránt kiterjedt. A második prioritás az volt, hogy a közjegyzői fluktuációt minden erővel mérsékelni kell, azaz a közjegyzők ne szakmai pályafutásuk első állomásának tekintsék a közjegyzői kinevezést, melynek birtokában a bírói állásokra pályáznak. Ehhez kapcsolódott, hogy a vezető közjegyzők feladata volt a szakvizsga nélküli bírósági fogalmazók közjegyzővé való kinevezésének megakadályozása, ami azért volt fontos, mert az ilyen gyakorlat hozzájárult a közjegyzői hivatás negatív megítéléséhez.

[96] A közjegyzői szakma színvonalát nagymértékben javították a rendszeres ellenőrzések, melyeket a vezető közjegyzőknek kellett megszervezniük. Ugyancsak ezt a célt szolgálta az instruktori rendszer létrehozása, ami lehetőséget biztosított arra, hogy az idősebb, tapasztalt közjegyzők átadják szakmai ismereteiket fiatal kollégáik részére. A vezető közjegyző szervezhetett konferenciát is, amely akár több megye közjegyzői részére is szólhatott.

[97] Az értekezlet végül fontos feladatként jelölte meg, hogy a vezető közjegyző működjön közre a közjegyzői és a hozzá kapcsolódó adminisztratív létszám stabilizálásában és megemelésében. Ezen a területen az volt a cél, hogy – a megnövekedett adminisztrációs teendőkre tekintettel – minden közjegyző mellé két adminisztrátor (egy előadó és egy jegyző) legyen beosztva.

[98] Az értekezleten felmerült az új közjegyzői rendszer kialakításának igénye, amihez a közjegyzők véleményeit várták.[58] A minisztérium a közjegyzőkre vonatkozó további szabályozás kiadása előtt összeállított egy jelentést a közjegyzői ügyforgalomról. Ennek alapján megállapítható volt, hogy a közjegyzői ügyek száma 1981–1987 között – állandó emelkedő tendenciát mutatva – évi 312 000 ügyről 420 000-es ügyszámra emelkedett.

[99] A vezető közjegyzői értekezleten tett megállapítások, valamint a közjegyzői ügyfélforgalmi statisztika hű képet adott az akkori közjegyzői viszonyokról. A közjegyzői reform keretében ezt a helyzetet és a közjegyzők előnytelen megítélését kellett megváltoztatni oly módon, hogy a közjegyzői hivatást új fejlődési pályára állítják. Bókai Judit ezért egy olyan modellt dolgozott ki, amely két lépcsőből állt volna. A reform első szakasza tartalmazta a közjegyzőség relatív (bírósági szervezeten belüli) önállóságának megteremtését, a korlátozott önkormányzat kiépítését, valamint a közjegyzői ügyforgalomtól függő jövedelem megteremtését.[59] A korlátozott önkormányzatiság eszméje a bírósági rendszert követte.

[100] Az elképzelés szerint minden megyei bíróságon megalakultak volna a közjegyzői kollégiumok, amelyek a megyei vezető közjegyzők munkájának segítésére voltak hivatottak. Az adott megye területén működő közjegyzők alkották a közjegyzői kollégiumok tagságát. A kollégium hatáskörébe tartozott a javaslattételi jog a vezető közjegyző kinevezésére és felmentésére, valamint a megye területén kinevezésre kerülő közjegyzők személyére, a döntési jog az éves érdekeltségi jutalom felosztásáról, a véleményezési jog gyakorlása a közjegyzővel vagy a közjegyzői fogalmazóval szemben indított eljárás esetén, a Közjegyzői Országos Tanács tagjának megválasztása és a javaslattétel közjegyzői kitüntetések adományozására. A megyei kollégiumok által megyénként választott egy-egy közjegyző alkotta volna a Közjegyzők Országos Tanácsát. A tanács tagjai sorából elnököt és egy három tagból álló vezetőséget választott volna, és fő feladata lett volna a közjegyzői kar országos képviselete. Képviseleti joga kiterjedt volna az Igazságügyi Minisztériummal, más igazságügyi szervekkel, valamint a nemzetközi közjegyzői szervekkel történő kapcsolattartásra. A jogköre kiterjedt volna továbbá a közjegyzőket érintő szabályozás véleményezésére is. A tanács a közjegyzők tájékoztatására hírlevelet adott volna ki, amely a később indítandó közjegyzői folyóirat előfutára lett volna. Erősítette volna a tanács pozícióját, hogy országos fegyelmi és etikai bizottságot hozott volna létre, amelynek feladata a közjegyzőkbe vetett bizalom megőrzése volt.

[101] A relatíve önálló közjegyzői szervezet kiépítése feltételezte, hogy a közjegyzők helyzete

nemcsak a bírósági szervezeten belüli státuszuk módosításával, hanem anyagi helyzetük rendezésével is javítható. A második lépcsőben, egy átmeneti időszak után pedig a közjegyzői kar elnyerhette volna teljes szervezeti és anyagi függetlenségét.

[102] A gazdasági és politikai viszonyok gyors változása azonban kikényszerítette az igazságügyi, benne a közjegyzői reformfolyamat radikális megváltozását, felgyorsulását. 1988. május 29-én Kulcsár Kálmán egyetemi tanárt nevezték ki igazságügy-miniszternek, aki a közjogi reform elkötelezett híve volt. Egy új alkotmány hatálybaléptetésétől kezdve az állam teljes közjogi szervezetét új alapokra kívánta helyezni. Miniszteri tevékenysége új lendületet adott a közjegyzői reform folyamatának.

[103] A közjegyzői reform fontos lépése volt, hogy Bókai Judit megjelentette a közjegyzői szervezet korszerűsítéséről szóló cikkét a Magyar Jogban. Imregh Géza ezzel az elképzeléssel szemben ellenezte a kamarai rendszer bevezetését, a hatásköri és egzisztenciális változásokat csak a bírósági szervezetbe integrált közjegyzőség keretein belül tudta elképzelni.[60] A közjegyzői szervezet átalakítása a törvénykezési reform részét képezte.

[104] A közjegyzői reform felgyorsításának másik fontos tényezője az osztrák közjegyzőség volt. 1989. április 7–8. között Salzburgban tartották az Első Európai Közjegyzői Napokat. Ezen a tanácskozáson vetette fel Kurt Wagner, az Osztrák Közjegyzői Kamara elnöke, hogy fel kellene venni a kapcsolatot a közép-európai térség állami közjegyzőivel annak érdekében, hogy elősegítsék a közjegyzői reform folyamatát. Ennek az együttműködésnek lett az első eredménye a Keszthelyen, 1989. november 16–18. között, az osztrák közjegyzők által rendezett I. Közép-európai Közjegyzői Kollokvium. A kollokvium tevékenységéről a miniszter részére készült beszámoló tartalmazott egy hozzátűzött kézírásos feljegyzést, amely azt a közlést tartalmazta, hogy a minisztérium elkezdi a közjegyzőségre vonatkozó reformkoncepció kidolgozását.

[105] A közjegyzőkre vonatkozó szabályozás átfogó koncepcióját Bókai Judit dolgozta ki. Ebben a közjegyző fogalmát a Latin Közjegyzők Uniója 1984. évi firenzei kongresszusán elfogadott meghatározásnak megfelelően adta meg. A reform nehézségét mutatta, hogy 179 állami közjegyzői állásból csak 161 került betöltésre.

[106] Bókai reformkoncepciója alapvetően a kamarai rendszer visszaállítására irányult. A magyar közjegyzőségben hagyományosan szervezett öt területi kamara mellett azonban felállította volna az országos közjegyzői kamarát és a közjegyzők kollégiumát is. Ez utóbbi azon a történeti gyakorlaton alapult, hogy csak a területi alapon szervezett közjegyzők szervét nevezték hagyományosan kamarának, míg e koncepció szerint a „kamara tagjai” alkották volna a közjegyzői kollokviumot. Az országos kamarának pedig a területi kamarák voltak a tagjai, így voltaképpen az országos kamara nem volt más az elképzelés szerint, mint egy köztestületi szövetség.

[107] A közjegyzői kinevezés egyik feltétele lett volna a közjegyzői szakvizsga letétele, ami elkülönült volna a többi jogi hivatásrend szakvizsgáitól. Fontos, garanciális szabály volt, hogy a közjegyzői állásokat csak pályázat útján lehetett betölteni. A közjegyzői pályázatokat a kamara rangsorolta, majd a megyei bíróság elnökén keresztül ment a minisztériumba a pályázati anyag. A megyei bíróság elnöke ugyancsak jogosult volt változtatni a pályázatok rangsorán.

[108] A közjegyzői hatáskörök definiálásában egyedül a nemperes eljárások köre volt problémás. Ebben az jelentette a kompromisszumot, hogy a közjegyzők továbbra is azokban az eljárásokban járjanak el, mint az állami közjegyzőség időszakában. A koncepció szerzője egyértelműen a szabadfoglalkozású, latin típusú közjegyzőség bevezetése mellett érvelt, mivel úgy látta, hogy a jogállam megteremtése csak a közjegyzőség e típusa mellett lehetséges. A közjegyzői reform alapgondolata a közjegyzők szervezeti és anyagi függetlensége, valamint az a garanciarendszer volt, amit az állam nyújt a közjegyzők közjogi állásának megerősítéséhez.

[109] A Magyar Közjegyzők Egyesülete 1990. január 13-án tartotta alakuló ülését. Az egyesület létrehozásának az volt a szándéka, hogy pótolja az államosított közjegyzőség központi szervének

hiányát. Az alapszabályban deklarált cél a szervezetében és működési feltételeiben független magyar közjegyzőség létrehozásának elősegítése volt, ennek a fő célnak alárendelten az egyesület tevékenységével elő kívánta segíteni a közjegyzői hivatás tekintélyének visszaállítását és megőrzését, a közjegyzők összefogását és a közjegyzői hivatásrend „arculatának megteremtését".

[110] 1990 áprilisában az egyesület területi kollégiumai vitát szerveztek a koncepcióról, amelynek tanulságait április 23-án, a minisztériumban megtartott értekezleten az egyesület elnöksége a vezető közjegyzők bevonásával összegezte. A közjegyzői törvény koncepciójának téziseit júniusban dolgozták ki. Az Igazságügyi Minisztérium II. féléves munkatervébe felvette a közjegyzőkről szóló törvény tervezetének kidolgozását, amelynek határideje a kormány novemberi ülésének időpontja volt.[61]

[111] A rendszerváltás után, az első szabad választást követően megalakult az Antall-kormány, amely célkitűzéseit a „Nemzeti megújhodás programja" címmel hirdette meg. A jogállam kiépítéséről szóló részben foglalta össze a közjegyzőkre vonatkozó szabályozás elveit.[62] A közjegyzői egyesület elnöke személyes találkozón ismertette a közjegyzők szabályozásról szóló elképzeléseit Balsai István igazságügy-miniszterrel.

[112] 1991. május 29-én az Igazságügyi Minisztérium vezetői értekezletet tartott, melynek napirendi pontján szerepelt a közjegyzői szervezet korszerűsítése. A közjegyzőket érintő napirendi ponthoz készült anyag összefoglalta a közjegyzői reform addigi folyamatát, azzal, hogy a szabályozás végrehajtási rendeleteket érintő kérdéseit (közjegyzői díjazás, közjegyzők száma és székhelye) helyezte előtérbe. A törvény tervezetét az országgyűlés 1991. szeptember 10-ei ülésén fogadta el.

[113] Ezt követően már azok a feladatok kerültek előtérbe, amelyek az új közjegyzői szervezet kiépítésére vonatkoztak. 1991. november 1-jén a közjegyzőknek már az új közjegyzői rendtartás, az *1991. évi XLI. törvény* ismeretében kellett nyilatkozniuk a szabadfoglalkozású közjegyzői állás vállalásáról. A miniszter ennek alapján döntött a közjegyzők kinevezéséről. A közjegyzői reform folyamatának lezárásaként, a kolumbiai Cartagenaban, 1992 áprilisában tartott közgyűlésén a Latin Közjegyzőség Nemzetközi Uniója felvette tagjai sorába a magyar közjegyzőséget. Ezzel kezdődött a közjegyzőség máig tartó, szabadfoglalkozású, kamarai önkormányzaton alapuló, a latin típusú közjegyzőség ismérveit megvalósító korszaka.

4. JEGYZETEK

---

[1] Maria Gigliola DI RENZO VILLATA: „Per una storia del notariato nell'Italia centro-settentrionale" in Matthias SCHMOECKEL – Werner SCHUBERT (szerk.): *Handbuch zur Geschichte des Notariats der europäischen Traditionen*, Baden-Baden, Nomos, 2009, 18–22.

[2] Andreas MEYER: *Felix et inclitus notarius Studien zum italienischen Notariat vom 7. bis zum 13. Jahrhundert,* Tübingen, Max Niemeyer, 2000, 69–72.

[3] DI RENZO VILLATA (1. j.) 27–29.

[4] Erick DECKERS: *A közjegyzői hivatás deontológiája és szerkezete,* Budapest, MOKK, 2000, 25–26.

[5] DECKERS (4. j.) 25–26.

[6] DECKERS (4. j.) 25–26.

[7] Franck ROUMY: „Histoire du notariat et du droit notarial *in France*" in SCHMOECKEL–SCHUBERT (1. j.) 24–25.

[8] Louis PAHLOW: „Die gescheiterte Rechtseinheit Das Notariat im Zweiten Deutschen Kaiserreich und in der Weimarer Republik (1871–1933)" in SCHMOECKEL–SCHUBERT(1. j.) 153–161.

[9] Jürgen VOLLHARDT: „Das bayerische Notariat 1862–1945" in BAYERISCHES NOTARVEREIN (szerk.): *125 Jahre Bayerisches Notariat,* München, C.H. Beck, 1987, 18–31.

[10] Christian NESCHWARA: „Österreich-Ungarn: Geschichte und Historiografie des Notariats" in SCHMOECKEL–SCHUBERT (1. j.) 252–261.

[11] Christian NESCHWARA: „Az 1850., 1855., 1871. évi osztrák közjegyzői rendtartások: a közép-európai közjegyzőség alapjai" *Közjegyzők Közlönye* 1999/1, 3–9.

[12] KŐFALVI Tamás: „A hiteleshelyek mint a magyarországi közjegyzőség előzményei" in ROKOLYA Gábor (szerk.): *700 éves a közjegyzőség Magyarországon – a 2008. november 27-én megtartott Jubileumi Konferencián elhangzott előadások,* Budapest, MOKK, 2008, 13.

[13] *1351. évi III. törvénycikk a kisebb conventek a birtok dolgát illető oklevelek kiállításával hagyjanak fel.*

[14] ROKOLYA Gábor: „A közhitelesség szervezete és iratai a középkori és újkori Magyarországon" in ROKOLYA Gábor (szerk.): *Okleveles históriák,* Budapest, MOKK, 2010, 21–22.

[15] *1298. évi LXXV. törvénycikk a hiteleshelyi kiküldöttek napidíja peres ügyekben.*

[16] DRESKA Gábor: „Egyházi intézményeink közhitelű iratkiadásának középkori emlékei" in ROKOLYA (12. j.)

[17] *Corpus Juris Hungarici, 1657–1740. évi törvénycikkek,* Budapest, 1900, *1723. évi XXXIX. törvénycikk,* 599–601.

[18] ROKOLYA Gábor: „A hiteleshelyek működése Magyarországon" *Közjegyzők Közlönye* 2002/11, 4–5.

[19] CSUKOVICS Enikő: „Közjegyzők a középkori Magyarországon" in ROKOLYA (12. j.) 54.

[20] ÉRDÚJHELYI Menyhért: *A közjegyzőség és hiteles helyek története Magyarországon*, reprint kiadás, Budapest, MOKK, 2004, 104–106.

[21] Magyi János formuláskönyve.

[22] Hof und Staatsarchiv (HHStA) Wien, Kabinettsarchiv Reichsrat 1857:1131, 1858. február 7-dikén kelt császári nyíltparancs, az 1855. május 21-én kelt jegyzői rendtartásnak (Birodalmi Törvénylap 94. szám) Galicíában, a Krakkói Nagyhercegségben, s Bukovinában, továbbá Magyar-Horvát-Tótországban, Erdélyben s a Szerbvajdaságban és Temesi bánságban behozatala iránt (Birodalmi Törvénylap 1858, VIII. darab 26. szám, kiadatott 1858. február 27-én), Magyarországot illető Országos Kormánylap, 1858. évfolyam, Első rész, VI. darab, Buda, Császári Királyi Pesti Egyetemi Nyomda, 1858, 155–156.

[23] HEGEDŰS Lajos Kandid: *Az 1855. május 21-én kelt jegyzői rendtartás és a jegyzői irományok által bebizonyított követelések behajtás végetti eljárás tárgyában 1858. február 16-án kelt igazságügyi miniszteri rendelet gyakorlati magyarázata Dr. Chiár József után*, Pest, Heckenast Gusztáv, 1858, 8–11; HHStA Kabinettsarchiv Kabinetskanzlei Vorträge, 1857:1320, 3.

[24] SZOKOLAY István: *A közjegyzőség az összehasonlító jogtudomány alapján*, Pest, szerzői kiadás, 1859, 95–96.

[25] CHARMANT Oszkár: „A királyi közjegyző" in MÁRKUS Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon IV. kötet,* Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1903, 854; RUPP Zsigmond: „A magyar közjegyzői intézmény (1874:XXXV. és 1886: VII. törvénycikkek) története" *Királyi Közjegyzők Közlönye*

1913/3, 71–83, 1913/4, 105–112, 1913/5, 137–142, RÓNAY Károly: *A magyar közjegyzőség megalkotása és fejlődése,* Budapest, Held János könyvnyomdája, 1932, 40.

[26] *Az Országbírói Értekezlet javaslatai a törvénykezés tárgyában országgyűlésileg ajánlva, 1861. júniusban*, Pest, Lampel Róbert, 1861, 121.

[27] „A buda-pesti kereskedelmi és iparkamara emlékirata a »királyi jegyzőkről és a jegyzői díjakról« szóló törvényjavaslatok tárgyában" *Jogtudományi Közlöny* 1870/45, 317.

[28] KORSÓSNÉ DELACASSE Krisztina: *Az ügyvédi kamarák megszületése Magyarországon,* Budapest–Pécs, Dialóg Campus – PTE ÁJK, 2012, 37.

[29] A közjegyzői törvény kodifikációjáról és országgyűlési vitájáról lásd ROKOLYA Gábor: *A közjegyzői intézmény fejlődése a polgári korban*, Budapest, Gondolat, 2013, 345.

[30] NESCHWARA (11. j.) 7–8.

[31] „A királyi közjegyzők második országos értekezlete Plósz Sándor igazságügyi miniszter válasza a közjegyzői küldöttséghez" *Királyi Közjegyzők Közlönye* 1904/1, 37.

[32] NAVRATIL Szonja: *A jogászi hivatásrendek története Magyarországon (1868/1869–1937)*, Budapest, ELTE Eötvös, 2014, 109.

[33] NÁNÁSI László: *A magyar királyi ügyészség története 1871–1945,* Budapest, Legfőbb Ügyészség, 2011, 205.

[34] HOLITSCHER Szigfrid: „A közjegyzői intézmény félévszázados évfordulója" *Jogtudományi Közlöny* 1925/13, 97–98.

[35] Budapest Főváros Levéltára IX. 260. Budapesti Királyi Közjegyzői Kamara iratai 1875–1949.

[36] HOLITSCHER Szigfrid: „Az örökösödési eljárás reformja" *Királyi Közjegyzők Közlönye* 1934/10, 419–424.

[37] „Törvényjavaslat az okirati kényszerről" *Királyi Közjegyzők Közlönye* 1927/1, 11–13.

[38] KRENNER Zoltán: „Az Ügyvédszövetség előadói jelentése az okirati kényszerről" *Királyi Közjegyzők Közlönye* 1936/5, 145–153.

[39] *1410/1945. M.E. számú rendelet az ügyvédek (jelöltek) és közjegyzők (helyettesek, jelöltek) igazolásáról;* BACSÓ Ferenc (főszerkesztő): Két év hatályos jogszabályai 1945–1946, Budapest, Grill Károly, 1947, 204–205.

[40] *3350/1946. M.E. számú rendelet a székhelyükről eltávozott közjegyzők elmozdítása tárgyában; 3390/1946. M.E. számú rendelet a székhelyükről eltávozott közjegyzők elmozdításáról szóló 3350/1946. M.E. számú rendelet módosítása tárgyában;* BACSÓ Ferenc (főszerk.): *Két év hatályos jogszabályai 1945–1946,* Budapest, Grill Károly, 1947, 166; *3620/1946. M.E. számú rendelet a közjegyzői kinevezés előfeltételeinek átmeneti módosítása tárgyában*.

[41] *A közjegyzői intézményről általában, különös tekintettel a Szovjet Unió közjegyzői intézményére,* Budapest, Magyar Központi Híradó Rt. nyomdája, 1948, 8.

[42] Sz. N. ABRAMOV: *A szovjet polgári eljárás,* Moszkva, 1948, 11–12. Lásd „A közjegyzői intézmény" című XXVI. Fejezetet (kéziratos magyar fordítás, ford. CSÁNK Béla).

[43] *50/1954 (IK 20.) számú Igazságügy Miniszteri utasítás az állami közjegyzőkről és a közjegyzői hatáskörbe tartozó eljárásról*; „A közjegyzőkről szóló csehszlovák törvény" *Bulletin de Droit Tchécoslovaque* 1953/4, az Állam- és Jogtudományi Intézet Cs. 185. számú fordítása.

[44] HEGYHÁTI István – ZÁHONY László (szerk.): *A hagyatéki eljárás*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1955, 13.

[45] ZÁHONY László: „Az új hagyatéki eljárás a gyakorlatban" *Jogtudományi Közlöny* 1954/1–2, 45.

[46] GELLÉRT György – HEGYHÁTI István: *A hagyatéki eljárás*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1959, 35–36.

[47] *1/1956. (I. 31.) IM rendelet a budapesti kerületi bírósághoz kinevezett közjegyzők irodáinak összevonásáról; 101/1956. (IK 3.) IM utasítás a Budapesti Állami Közjegyzők Irodájának működéséről*.

[48] A Budapesti Fővárosi Bíróság elnöke Összefoglaló jelentések 1956–1957, Igazságügyi Minisztérium iratai 1956–1957, MNL-OL XIX.-E-1-9-1.

[49] ZINNER Tibor at al.: *Megfogyva és megtörve. Évtizedek és tizedelések a jogászvilágban 1918–1962*, Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2005, 554.

[50] ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században*, Budapest, Osiris, 1999, 480–481.

[51] Jelentés az állami közjegyzők működésének tapasztalatairól, Igazságügyi Minisztérium 32.331/1967.IM.III/2, 1–3, MNL-OL XIX-E-1-D.

[52] Az Igazságügyi minisztérium 201/1968. IM tájékoztatója az állami közjegyzők működéséről, 7–9, MNL-OL XIX-E-1-D.

[53] RÉVÉSZ Béla (szerk.): *Iratok az Igazságügyi Minisztérium történetéből 1944–1990, II. kötet*, 1957–1977, Budapest, Igazságügyi Minisztérium – Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2016, 751–752.

[54] Jelentés a közjegyzők helyzetéről, működésük tapasztalatairól és utánpótlásuk biztosításáról, 32.071/1978. IM III/2, 5–6, IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-D.

[55] Feljegyzés az 1979. április 26-i miniszteri értekezletről, 3. IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-D.

[56] *A közjegyzőkről és egyes közjegyzői eljárásokról szóló 1/1984. (II. 29.) IM rendelet.*

[57] Igazságügyi Igazgatási Főosztály 30090/1988. IM III, 2, BFL XIV. 275, Bókai Judit iratai.

[58] Feljegyzés az 1989. 06. 20-i vezető közjegyzői értekezletről, 3, BFL XIV. 275, Bókai Judit iratai.

[59] BÓKAI Judit: *A közjegyzőségi reform első lépése*, Budapest, kézirat, 1989, 10.

[60] BÓKAI Judit: „»Eretnek nézetek« a közjegyzői szervezet korszerűsítéséről" *Magyar Jog* 1989/1, 68–71; IMREGH Géza: „Gondolatok a közjegyzői szervezetről »eretnekség« nélkül" *Magyar Jog* 1989/9, 820–827.

[61] RÉVÉSZ Béla (szerk.): *Iratok az Igazságügyi Minisztérium történetéből 1944–1990, III. kötet 1978–1990,* Budapest, Igazságügyi Minisztérium – Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2016, 12.

[62] MINISZTERELNÖKI TANÁCSADÓ TESTÜLET (szerk.): *A nemzeti megújhodás programja, A Köztársaság első három éve*, Budapest, Pallas Nyomda, 1990, 190.